

MKB in Japan

Rob Stroeks - 19-8-2004

Samenvatting

Als één van de belangrijkste factoren voor de sterke groei van de naoorlogse Japanse economie wordt wel de kracht en vitaliteit genoemd van het midden- en klein bedrijf (MKB), als achterban voor de grote bekende bedrijven. De meeste van deze grote bedrijven zijn in de eerste periode na de oorlog uit MKB's gegroeid.

Sinds het eind van de zeepeleconomie in de midden jaren negentig schenkt Japan steeds meer aandacht aan de positie van het MKB. De overheid heeft de afgelopen jaren een aantal initiatieven ontplooid om bedrijven in het MKB te ondersteunen, maar ook om het opzetten van nieuwe bedrijven en start-ups aan te moedigen. Recentelijk zijn deze maatregelen begonnen hun vruchten af te werpen. Het aantal nieuwe bedrijven neemt toe, speciaal op het gebied van ICT en biotechnologie. Dit artikel geeft een beknopt overzicht van deze initiatieven.

Details

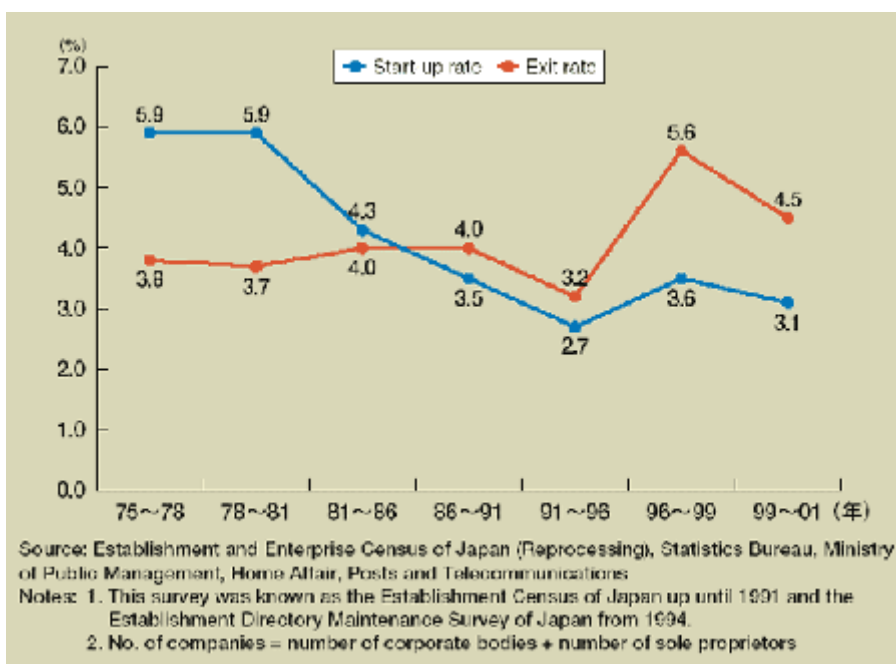
Inleiding

Om de economische situatie van Japan te verbeteren heeft Premier Koizumi in 2001 het Front-Loaded Reform Program (1) geïntroduceerd. Eén van de drie hoofddoelstellingen hierin is de consolidatie en stimulering van de MKB-sector. De aandacht voor het MKB in dit programma is goed te begrijpen vanuit het Japanse perspectief: meer dan 70 procent van de Japanse beroepsbevolking (bijna 30 miljoen mensen) werkt in één van de 4,7 miljoen bedrijven dat het MKB telt. Naast de kwantitatieve inbreng van MKB verdient ook de inhoudelijke rol die het MKB in Japan speelt de aandacht. Waar de grote bekende bedrijven als Toyota en Sony vaak gezien worden als de drager van de Japanse economie, is de wisselwerking tussen grote en kleine bedrijven vaak van groot belang geweest. Het MKB heeft sinds het eind van de oorlog verschillende perioden meegemaakt:

- Tijdens de eerste 25 jaar na de oorlog groeide de Japanse economie en was er een continue druk op de arbeidsmarkt. Dit was een periode waarin veel bedrijven zijn opgericht. Ze maakten dankbaar gebruik van de stijgende consumptie en waren tegen het eind van de jaren zestig vaak sterk gemoderniseerd. Een bekend voorbeeld daarvan is Sony (2), dat, gesteund door hoogstaande technologische potentie en goede contacten met het toenmalige ministerie van Post en Telecommunicatie, in 1946 is opgericht als bedrijf met 20 werknemers en is uitgegroeid tot een van de bekendste Japanse bedrijven, met 162 duizend werknemers en een jaaromzet van € 55 miljard (2003).
- Tijdens de recessie en de oliecrisis van de jaren zeventig werd de flexibiliteit en het aanpassingsvermogen op de proef gesteld, maar gesteund door een hoog technologieniveau en innovativiteit heeft het Japanse MKB deze periode relatief goed doorstaan.
- In de jaren tachtig drukte de toenemende internationale samenwerking een stempel op de MKB-activiteiten. Het MKB moest zich meer gaan concentreren op standaardisering, en voldoen aan de eisen uit het buitenland waar steeds

meer Japanse multinationals productie opzetten. Excessieve groei van de Japanse economie (de 'zeepbeconomie') aan het eind van de jaren tachtig en een steeds sterker wordende yen dwongen Japanse MKB's om hun activiteiten naar het buitenland te verplaatsen. Het aantal start-ups daalde in deze periode (zie figuur 1).

- De zeepbeconomie knapte begin jaren negentig, en het MKB werd uitgedaagd door een verslechterd economisch klimaat. Het aantal faillissementen steeg aanmerkelijk in de tweede helft van de jaren negentig (zie figuur 1). De overheid heeft in deze periode een aantal initiatieven ontplooid om het MKB te consolideren, maar ook om het ontstaan van nieuwe start-ups te bevorderen.
- Sinds de eeuwwisseling begint de groeiende aandacht van de overheid voor het MKB zijn vruchten af te werpen. De stijging in het aantal sluitingen is omgeslagen in een daling (zie figuur 1).

Figuur 1: Start-ups en sluitingen in het MKB (3)

METI (SMEA)

Het Ministry of Economy, Trade and Industry (METI, het Japanse Ministerie van Economische Zaken) (4) is belast met het gedetailleerde beleid voor het bovengenoemde Front-Loaded Reform Program. Specifiek voor het MKB heeft METI hiertoe een aantal wetten gemaakt. De basis van deze wetten is de Small and Medium Enterprise Basic Law. Het gaat te ver om deze wetten hier uitvoerig te behandelen, maar de website van METI geeft een Engelstalige beschrijving (5).

De organisatie binnen METI die zich bezighoudt met de verbetering van de positie van de MKB-sector is het SMEA (Small Medium Enterprise Agency) (6). Met MKB wordt in

Japan veelal bedoeld op bedrijven met een kapitaal van minder dan € 2 miljoen, of minder dan 300 werknemers, al verschilt deze definitie per sector (7). Het totale budget van SMEA is ongeveer € 1 miljard Euro (2004) (8). Via 300 Support Desks in het hele land voert SMEA drie taken uit:

- ondersteuning van het MKB. Om te helpen overleven in een moeilijke economische periode steunt SMEA het MKB met zogenaamde safety net-leningen (zie figuur 2) en leningen voor herstarters.
- het ondersteunen van innovatie en start-ups. Om innovatie te stimuleren geeft SMEA financiële steun en advies bij het op de markt brengen van nieuwe technologieën door MKB's of start-ups. Daarnaast assisteert SMEA bij het opleiden van geschikt personeel.
- ondersteuning van het regionale MKB.

Lening	Betekenis
Management Support Loans	Steun voor bedrijven die een tijdelijke neergang in omzet of winst hebben
Operating Support Loans	Steun voor bedrijven die cash flow problemen hebben door een tijdelijke slechte economische situatie in hun sector
Investment Environment Support Loans	Steun voor bedrijven die cash flow problemen hebben door tijdelijke veranderingen in de relatie met hun investeerders
Bankruptcy Response Loans	Steun voor bedrijven die cash flow problemen hebben doordat vergelijkbare bedrijven in de sector bankroet zijn

Figuur 2: Safety-net leningen

JASME

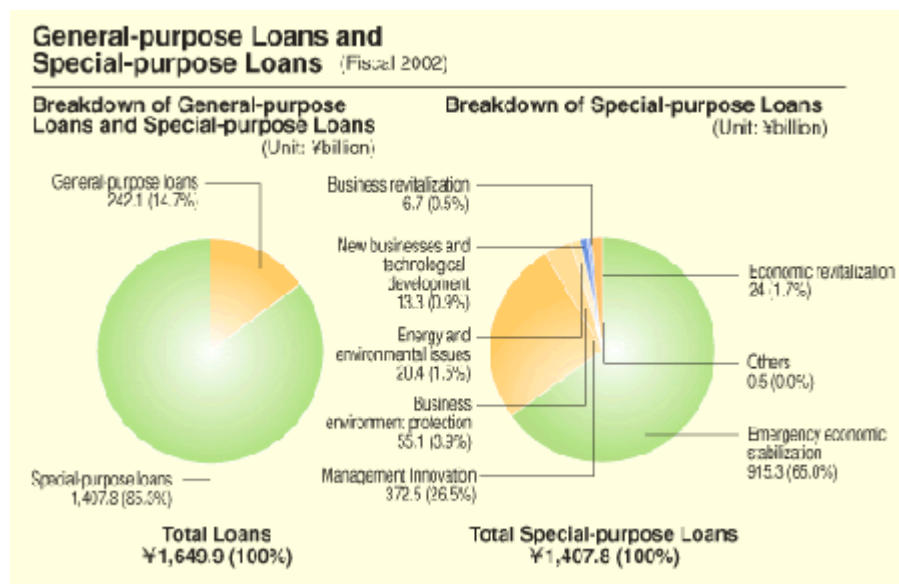
De Japan Finance Corporation for Small and Medium Enterprise (JASME) (9) is een zelfstandige overheidsinstantie die onder toezicht van METI en het Japanse ministerie van Financiën (MOF) (10) financiële steun geeft aan MKB in de vorm van leningen. JASME is de nieuwe naam van het voormalige Japan Finance Corporation for Small Business (JFS), gehanteerd sinds de instantie in juli 2004 een aantal taken heeft overgenomen van de voormalige Japan Small and Medium Enterprise Corporation (JASMEC).

JFS is opgericht in 1953, heeft in totaal 2.120 werknemers in 61 kantoren verspreid over het land. Het totale budget van JASME is ongeveer € 12 miljard in 2002. Naast directe leningen werkt de organisatie ook samen met private investeerders en regionale overheden om financiële steun te coördineren. Tenslotte heeft JASME een adviserende functie.

De leningen van JASME zijn in twee groepen te verdelen (zie figuur 3):

- General Purpose Loans: € 1.8 miljard Euro of 14,7 procent van het totale budget. Dit zijn leningen die gebruikt kunnen worden voor apparatuur en andere operationele benodigdheden, met een termijn van maximaal vijf of tien jaar.

- Special Purpose Loans: € 10,4 miljard of 85,3 procent van het budget. Dit zijn langetermijnleningen met een lage rente voor speciale doeleinden. Het grootste deel hiervan (65 procent) bestaat uit noodleningen aan MKB (Emergency Economic Stabilization). Voor ondersteuning van start-ups en technologische innovatie is het budget kleiner, circa € 100 miljoen, wat neerkomt op 0,9 procent van alle Special Purpose Loans.

Figuur 3: Leningen van JASME (2002)

AIST-INCS

Het National Institute of Advanced Industrial Science and Technology (AIST) (11), een zelfstandig industrieel-technologisch onderzoeksinstituut onder toezicht van METI, heeft in 2002 het Innovation Center for Startups opgericht (AIST-INCS) (12). Deze organisatie heeft tot taak om start-ups te stimuleren en te begeleiden om technologieën die via AIST ontwikkeld zijn op de markt te brengen. De samenwerking tussen universiteiten, AIST en andere onderzoeksinstituten staat daarbij centraal. Sinds de oprichting in 2002 zijn in totaal ongeveer vijftig bedrijven gestart en ondersteund.

MEXT

Het Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT) (13) heeft in 2002 het Creative Research for Evolutional Science and Technology Program (14) bekendgemaakt. Dit programma stimuleert fundamenteel onderzoek dat bijdraagt aan de vorming van nieuwe technologieën, en moedigt verdere samenwerking met de private sector aan. Hieronder volgen twee voorbeelden van initiatieven die door MEXT zijn gestart:

- In het Project for Creation of University-based Start-ups (2002) worden start-ups vanuit de wetenschappelijke wereld gestimuleerd. Onderzoekers en

veelbelovende medewerkers van universiteiten worden gesteund om start-ups op te richten. Deze steun bestaat uit advies en subsidies voor technologisch onderzoek. In 2002 kwamen 34 voorstellen in aanmerking voor ondersteuning. Het budget is ongeveer € 14 miljoen.

- In het project Open Competition for the Development of Innovative Technology (2002) kunnen bedrijven, waaronder het MKB, voorstellen indienen om in samenwerking met universiteiten technologische innovaties te ontwikkelen en rijp te maken voor commercialisering. In 2002 zijn in totaal 29 voorstellen aangenomen. Het budget voor dit project is ongeveer € 40 miljoen.

Een andere ontwikkeling die van invloed is op het start-up-klimaat is dat MEXT in april 2004 alle 97 nationale universiteiten van Japan heeft geprivatiseerd. Hoewel deze universiteiten nog gefinancierd worden door de overheid, zijn ze zelfstandig in hun strategie- en beleidsbeslissingen, en hebben ze grotere zeggenschap over hun intellectueel eigendom. Met deze zelfstandigheid kunnen universiteiten zich beter profileren bij de werving van nieuwe studenten, want door aanhoudende daling in het aantal aanmeldingen bij universiteiten wordt de concurrentie met de bijna 500 private universiteiten steeds groter.

Eén van de manieren om zich te profileren is een betere aansluiting bij het bedrijfsleven te bevorderen en start-ups vanuit universiteiten te stimuleren. Daarbij helpt de overheid een handje. Vanaf het jaar 2000 is het mogelijk voor hoogleraren om nevenactiviteiten te ontplooiën, zoals het opzetten van een bedrijf, met behoud van hun academische positie. Vóór die tijd moest een wetenschapper zijn academische functie eerst officieel neerleggen om een bedrijf te kunnen starten.

Succesvolle start-ups in biotechnologie sector

Eén van de sectoren waar veel start-ups te vinden zijn is de biotechnologie. De Japanse biotechnologiemarkt is na de VS de grootste ter wereld. Tussen 2000 en 2002 zijn 300 biotech-start-ups opgericht. De overheid steunt nieuwe start-ups door middel van vereenvoudigde regelgeving, ondersteuning via R&D-programma's en bevordering van communicatie tussen industrie en de academische wereld.

Een succesvolle start-up: AnGes MG

AnGes MG is een voorbeeld van een biotech-start-up die succesvol gebruik heeft gemaakt van de maatregelen die de overheid heeft genomen om het oprichten van start-ups te bevorderen. Deze ontwikkelaar van genetic medicine is opgericht in 1999 door een onderzoeker van Osaka University, en debuteerde in September 2001 op de Tokyo Stock Exchange.

AnGes MG heeft een kapitaal van ongeveer € 4 miljoen, en heeft 79 mensen in vaste dienst. Met drie kantoren, twee in Osaka en één in Tokyo, en twee zusterbedrijven in de VS en het Verenigd Koninkrijk specialiseert AnGes MG zich actief in R&D en productie van genetisch medicijnen. AnGes MG werkt aan een nieuwe generatie medicijnen voor patiënten met ziektes waarvoor op dit moment geen

eenduidige genezing beschikbaar is, zoals diabetes. AnGes MG werkt samen met farmaceutische bedrijven en universiteiten. Op basis van een basiscontract met farmaceutische bedrijven wordt een product ontwikkeld en op de markt gebracht. Daarna komen de inkomsten van AnGes MG uit licenties voor deze medicijnen. Op deze manier beoogt AnGes MG de financiële risico's voor investeerders tot een minimum te beperken. In de toekomst hoopt AnGes MG zelfstandig medicijnen te gaan ontwikkelen (15).

Triangle Spirit: de eerste in-house venture van Ricoh

Op 1 april 2004 is het bedrijf Triangle Spirit gestart (16). Het is de eerste spin-off die voortkomt uit het nieuwe in-house venture-systeem van Ricoh (17), een producent van kantoorapparatuur, zoals printers en kopieerapparaten.

Met het in-house venture systeem spoort Ricoh zijn werknemers aan om levensvatbare businessplannen in te dienen. Ricoh selecteert een aantal voorstellen die in aanmerking komen om als intern project te worden uitgevoerd, onder leiding van de werknemer die het plan heeft ingediend.

In het geval van een kanshebbend project neemt de werknemer in kwestie ontslag en richt samen met Ricoh een spin-off-bedrijf op, waarvan hij zelf president wordt. Dit bedrijf moet binnen vijf jaar zelfstandig worden of weer fuseren met Ricoh. Indien dit niet lukt, sluit Ricoh het bedrijf of verkoopt het de aandelen.

Triangle Spirit levert gespecialiseerde computersystemen om de bedrijfsefficiëntie te verhogen. De president van het bedrijf, Satoru Hirai, was voorheen general manager bij de afdeling informatiesystemen van Ricoh. Triangle Spirit heeft zeven werknemers, en opereert vanuit een kantoor in Ginza, hartje Tokio. Het kapitaal van € 200 duizend is voor 40 procent geleverd door Ricoh en voor de rest geïnvesteerd door Hirai zelf, samen met een aantal oud-collega's. De doelstelling is dat deze semi-onafhankelijke start-up een omzet krijgt van € 2 miljoen in het startjaar en een totaal van € 60 miljoen haalt in de eerste vijf jaar van zijn bestaan.

Bronnen en meer informatie

1. Cabinet Office: http://www.kantei.go.jp/foreign/policy/2001/economic&fiscal/1026kaikaku-sum_e.html
2. SONY: <http://www.sony.net/SonyInfo/CorporateInfo/History/prospectus.html>
3. METI: <http://www.meti.go.jp/english/aboutmeti/data/aOrganizatione/index.html>
4. METI: <http://www.meti.go.jp/>
5. METI: <http://www.meti.go.jp/english/aboutmeti/data/a510001e.html>
6. SMEA: <http://www.chusho.meti.go.jp/>
7. SMEA: <http://www.chusho.meti.go.jp/hakusyo/h15>
8. METI: <http://www.meti.go.jp/press/0004820>
9. JASME: <http://www.jasme.go.jp/>

10. MOF: <http://www.mof.go.jp/>
11. AIST: http://www.aist.go.jp/index_en.html
12. AIST-INCS: <http://unit.aist.go.jp/vrc/e/center/index.html>
13. MEXT: <http://www.mext.go.jp/>
14. MEXT: <http://www.mext.go.jp/english/org/science/07f.htm>
15. Anges MG: <http://www.anges-mg.com/>
16. The Nikkei Weekly
17. Ricoh: <http://www.ricoh.com/>